

УДК 316:070.48:
[001.891:004.738.5]

СВІТЛАНА САЛЬНІКОВА,

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри загальної та соціальної психології і соціології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, Луцьк

Онлайн-дослідження соціальної мережі соціологічних журналів України

Анотація

Метами мережевого аналізу вивчається структура взаємозв'язків між соціологічними журналами України на підставі показників цитування.

Науковий журнал є одним із головних засобів наукової комунікації, яка має мережеву структуру та електронний формат у вільному доступі, що вможливає вивчення мережі українських соціологічних журналів, які підтримують (чи здатні підтримувати) наукову комунікацію між науковцями, котрі є авторами цих журналів. Показники цитувань отримано із сайту Національної бібліотеки України імені В.Вернадського у квітні – травні 2018 року відповідно до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора соціологічних наук. Аналіз мережевих даних проводився у пакеті програм UCINET, зокрема із застосуванням методів аналізу помітності та згуртованості. Дані онлайн-дослідження дають змогу виявляти пріоритетність українських соціологічних журналів, задану їхніми авторами. Досліджувані наукові комунікації демонструють механізми самоорганізації наукової соціологічної спільноти.

Ключові слова: наукова комунікація, аналіз соціальних мереж, метод аналізу помітності, метод аналізу згуртованості, індекс центральності, аналіз цитувань

СВЕТЛАНА САЛЬНИКОВА,

кандидат социологических наук, доцент кафедры общей и социальной психологии и социологии Восточноевропейского национального университета им. Леси Украинки, Луцк

**Онлайн-исследования социальной сети
социологических журналов Украины**

Аннотация

Методами сетевого анализа изучается структура взаимосвязей между социологическими журналами Украины на основе показателей цитирования.

Научный журнал является одним из главных средств научной коммуникации, имеющей сетевую структуру и электронный формат в свободном доступе, что делает возможным изучение сети украинских социологических журналов, которые поддерживают (или способны поддерживать) научную коммуникацию между учеными, являющимися авторами этих журналов. Показатели цитирований получены с сайта Национальной библиотеки Украины имени В.Вернадского в апреле — мае 2018 года согласно Перечню научных специализированных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней кандидата и доктора социологических наук. Анализ сетевых данных проводился в пакете программ UCINET, в частности с применением методов анализа заметности и сплоченности. Данные онлайн-исследования позволяют выявлять приоритетность украинских социологических журналов, заданную их авторами. Исследуемые научные коммуникации демонстрируют механизмы самоорганизации научного социологического сообщества.

Ключевые слова: *научная коммуникация, анализ социальных сетей, метод анализа заметности, метод анализа сплоченности, индекс центральности, анализ цитирований*

SVITLANA SALNIKOVA,

Candidate of Sciences in Sociology, Senior Lecturer (Associate Professor) at the Department of General and Social Psychology and Sociology, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

An Online Research Study of the Social Network of Ukrainian Journals in Sociology

Abstract

The paper describes a study of the structure of interconnections between sociological journals published in Ukraine on the basis of citation indicators. For this purpose, network analysis methods have been used.

A scientific journal is one of the main means of scientific communication, which has a network structure and an electronic format with open access. This allows studying the network of Ukrainian sociological journals that support (or able to support) communication between scholars who are contributors to these journals. Citation indicators were obtained from the website of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in April-May 2018 in accordance with the list of peer-reviewed scientific journals in Ukraine compiled by the Ministry of Education and Science. The analysis of network data was conducted using UCINET software package; special attention was paid to such characteristics as prominence and cohesion. The online research data help to identify priority of Ukrainian sociological journals given by their contributors, and the scientific communications under study illustrate mechanisms of self-organisation of sociological community.

Keywords: *scientific communication, social network analysis, methods for analysis of network prominence, methods for analysis of network cohesion, centrality index, citation analysis*

Вступ

Наукова комунікація є необхідним атрибутом розвитку науки й від давна слугує об'єктом наукового вивчення [Гарвей, 1986]. Вона становить обмін науковою інформацією між науковцями. Засоби передавання інформації змінюються в часі, проте основними комунікаційними структурами лишаються наукові журнали та наукові заходи (конференції, конгреси, семінари тощо). Для соціологічної науки, на відміну від точних наук, значущим засобом комунікації є також наукова монографія, що акумулює здобутки науковця у певній царині за тривалий період і передбачає певну низку апробацій наукових досягнень з теми у вигляді фахових статей у відповідних виданнях та виступів на наукових заходах.

Загалом науковець є вільним щодо того, в якому часопису публікувати статтю чи в якій конференції брати участь (його наукова активність, якщо й регулюється, то радше кількісними показниками). Отже, можна висунути тезу про самоорганізацію наукової спільноти, механізми якої найкраще розкриваються через вивчення структури наукової комунікації. Таке вивчення демонструє також престижність та пріоритетність наукових заходів (або наукових установ, які їх зорганізують) і наукових журналів, ґрунтованих на соціальній взаємодії науковців.

Необхідність у таких дослідженнях актуалізується реформуванням вищої школи. До прикладу, нові вимоги до фаховості наукових журналів України взагалі загнали клин між природничниками і гуманітаріями. Останніх не почули, та й артикулювати своє бачення у конкретних критеріях вони не спромоглися. Тож пропонуване дослідження спрямоване на те, щоб вибудувати пріоритетність українських фахових журналів із соціології, задану їхніми авторами, здебільшого українськими науковцями, та виявити видання, що підтримують наукову комунікацію.

Методика дослідження

Наукова комунікація має мережеву природу: кожен науковець у власних пошуках завжди апелює до певних напрацювань інших науковців; і найкращим “майданчиком” для наукової комунікації, зважаючи на її мережеву структуру, є науковий журнал. Звісно, наукові установи, що є засновниками фахових видань і одночасно активними організаторами відповідних наукових заходів, підвищують рівень наукової комунікації, а отже, їхні видання мають бути більш пріоритетними для авторів. Вибір наукових журналів пояснюється і тим, що згідно з попередніми вимогами до фаховості [Про затвердження Порядку, 2012] їхні електронні копії мають бути розміщеними на сайті принаймні Національної бібліотеки України імені В.Вернадського і/чи закладу-засновника; отже, такий різновид наукової комунікації є онлайновим — легко піддається мережевому аналізу [Хоган, 2008], а необхідні дані є доступними для опрацювання.

Формальною комунікацією є не лише опублікування статті в журналі, а й посилання, яке вказує на те, що відповідне джерело інформації прочитали й зауважили як таке, що містить певний науковий внесок. Наразі ак-

тивно розвивається така дослідницька царина, як аналіз цитувань [Park, 2003; Thelwall, 2004], проте в даному дослідженні нас цікавитиме мережа цитувань (чи то посилань) не щодо автора, а щодо журналів, і звертатимемося ми не до *часткової* мережі, а до *повної*¹. До списку повної мережі журналів (див. Додаток, табл. Д1) було віднесено подані в Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора соціологічних наук [Перелік, 2017] (документ із останнім затвердженням Наказом Міністерства освіти і науки України № 1714 від 28.12.2017)². Оскільки на момент збирання даних (квітень — травень 2018 року) більшість наукових фахових видань ще переглядали власну редакційну політику відповідно до нових вимог (у частини журналів немає сайта, в інших — електронних варіантів у вільному доступі, деякі не виклали у вільний доступ числа 2017 року тощо), було вирішено працювати з електронними версіями журналів 2015–2016 років, які розміщені на сайті Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (надалі — Бібліотека) [Національна бібліотека, 2018] відповідно до списку повної мережі журналів. Спочатку планувалося зібрати дані за три останні роки 2015–2017, проте виявилось, що відсутність електронних версій журналів за 2017 рік є значимою порівняно із 2015 роком. Напевне, дається взнаки узвичаєна практика виходу друком видань із суттєвим запізненням, наявність великого обсягу технічних робіт з обслуговування сайта та подання електронних версій журналів тощо.

Зрештою з сайту бібліотеки [Національна бібліотека, 2018] було отримано дані за такими показниками: періодичність журналу, загальна кількість статей за кожен рік та загальна кількість пристатейних посилань; останній показник був диференційованим, оскільки серед загальної кількості посилань виокремлювалися посилання на публікації в аналізованому журналі та в інших українських соціологічних журналах, окремо обраховувалися посилання на вітчизняні та іноземні джерела (за місцем видання, а не за мовою). Через відмінну обсяговість та періодичність журналів, а отже й кількість статей, за отриманими абсолютними показниками розраховувалися відповідні відносні (певний різновид посилання щодо загальної кількості статей на рік). Для тих журналів, що є фаховими з кількох галузей наук, усі показники розраховувалися лише за соціологічними публікаціями (згідно з розділом журналу або показником УДК за відсутності розділу); тому стосовно деяких журналів, представлених на сайті бібліотеки, можуть бути відсутні показники, якщо статей із соціології у їхніх випусках не було.

Логіка аналізу є вельми простою: нас цікавлять структура взаємозв'язків загальної мережі соціологічних журналів України; найпомітніші

¹ Загалом мережа українських соціологічних журналів є частиною світової мережі [Сальнікова, 2018б: с. 68–69]; повною (чи загальною) її можна вважати в сенсі наявності “визначеного набору зв'язаних акторів, на якому виміряні досліджувані відношення” [Сальнікова, 2018б: с. 81].

² У дослідженні видання були закодовані в порядку згадування.

видання за їхньою цитованістю (а отже, здатністю підтримувати наукову комунікацію); стабільність показників за 2015 і 2016 роки, частка використуваних українськими науковцями українських та іноземних джерел тощо. Це свого роду огляд зсередини, тобто сторінки яких фахових видань України є майданчиком наукових соціологічних дискусій, якою є джерельна база наукових розвідок соціологів тощо. На жаль, ми не аналізували частку іноземних авторів у загальній кількості статей кожного журналу; ми також не враховували показників, що відповідають новим вимогам до фахових видань (скажімо, отримання даних безпосередньо із сайтів журналів засвідчувало б і їх наявність, і їх наповненість), індексу Гірша із Google Scholar та ін.

Аналіз отриманих даних проводився в пакеті програм аналізу мережових даних UCINET, зокрема із застосуванням методів аналізу помітності та згуртованості [Сальнікова, 2018; Hanneman, Riddle, 2005].

Аналіз даних

Повні мережі українських фахових соціологічних журналів побудовані на основі матриці взаємочитувань (матриця суміжностей “журнал-журнал” містить на перетині рядка і стовпця кількість посилань у певному журналі на статті з кожного іншого журналу) у 2015 та 2016 роках (див. рис. 1, 2).

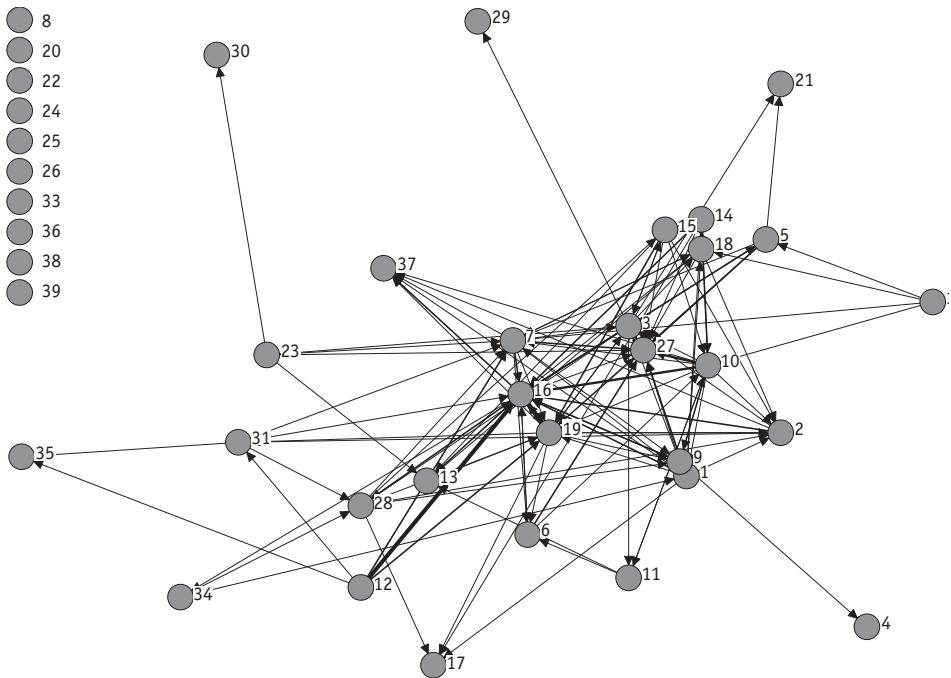

Рис. 1. Загальна мережа українських фахових соціологічних журналів, 2015

Загалом 10 журналів із 39 у 2015 році та 7 у 2016-му жодним чином не згадувалися у публікаціях тих видань, для яких було проаналізовано при-

статейні списки джерел. Чверть наявних видань (десять) не розмістили свої електронні копії на сайті Бібліотеки (немає копій ані за 2015-й, ані за 2016 рік); вони або не виходять вчасно (хоча тут вчасність відповідає роковим виданням, а не періодичності), або не забезпечують належного подання друкованих матеріалів (статей) в інформаційному просторі. Ще частина видань (вісім) мають розміщення лише за один рік — 2015-й, або 2016-й. При цьому у 2017 році частка не представлених на сайті Бібліотеки журналів виявилася більшою, аніж у 2015 (22 і 12 журналів відповідно), що також унеможливило опрацювання показників за останній уже завершений видавничий рік.

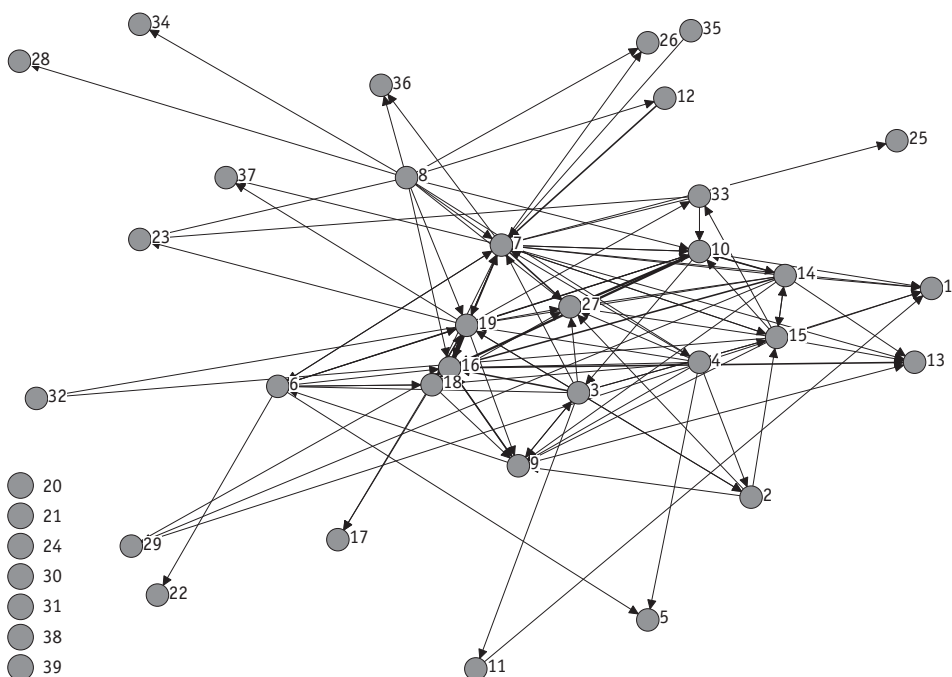

Рис. 2. Загальна мережа українських фахових соціологічних журналів, 2016

Мовою мережевого аналізу пріоритетність українських соціологічних журналів з позиції їхніх авторів має назву помітності і є однією із базових характеристик місця журналу в загальній мережі. Помітність вивчають як на рівні окремого актора (головні показники: центральність — залученість журналу в будь-які зв'язки (і надані, і отримані), престижність — наявність отриманих зв'язків, владність — наявність контактів із тими, хто пов'язаний між собою слабкими зв'язками), так і на рівні мережі в цілому (рівень централізації). Індекс центральності / престижності за ступенем вузла дає можливість визначити журнали, найбільш цитовані серед авторів тих українських соціологічних журналів, дані за котрими вдалося зібрати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Індекси центральності / престижності журналу (за ступенем вузла)

2015					2016				
№	Код журналу	Надані зв'язки	Індекс престижності (Отримані зв'язки)	Індекс центральності (Сумарні зв'язки)	№	Код журналу	Надані зв'язки	Індекс престижності (Отримані зв'язки)	Індекс центральності (Сумарні зв'язки)
1	16	105.128	364.103	469.231	1	7	135.897	97.436	233.333
2	19	128.205	84.615	212.820	2	16	38.462	184.615	223.077
3	1	94.872	43.590	138.462	3	15	102.564	41.026	143.590
4	10	110.256	20.513	130.769	4	14	94.872	33.333	128.205
5	5	79.487	38.462	117.949	5	27	0.000	120.513	120.513
6	7	53.846	64.103	117.949	6	19	61.538	58.974	120.512
7	34	58.974	56.410	115.384	7	10	79.487	38.462	117.949
8	27	0.000	115.385	115.385	8	3	64.103	7.692	71.795
9	12	87.179	0.000	87.179	9	4	51.282	10.256	61.538
10	3	56.410	28.205	84.615	10	9	23.077	30.769	53.846
11	14	48.718	20.513	69.231	11	6	28.205	20.513	48.718
12	15	43.590	17.949	61.539	12	1	0.000	46.154	46.154
13	9	33.333	28.205	61.538	13	18	38.462	7.692	46.154
14	2	30.769	20.513	51.282	14	8	41.026	0.000	41.026
15	6	28.205	23.077	51.282	15	34	15.385	17.949	33.334
16	28	35.897	10.256	46.153	16	33	15.385	10.256	25.641
17	18	15.385	17.949	33.334	17	2	12.821	12.821	25.642
18	32	20.513	10.256	30.769	18	12	12.821	12.821	25.642
19	31	17.949	10.256	28.205	19	35	12.821	10.256	23.077
20	13	0.000	25.641	25.641	20	13	0.000	20.513	20.513
21	37	0.000	25.641	25.641	21	29	12.821	2.564	15.385
22	17	0.000	20.513	20.513	22	23	0.000	12.821	12.821
23	23	20.513	0.000	20.513	23	11	7.692	2.564	10.256
24	11	7.692	10.256	17.948	24	5	0.000	7.692	7.692
25	35	2.564	10.256	12.82	25	37	0.000	7.692	7.692
26	33	2.564	2.564	5.128	26	17	0.000	5.128	5.128
27	39	2.564	2.564	5.128	27	25	0.000	5.128	5.128
28	21	0.000	5.128	5.128	28	26	0.000	5.128	5.128
29	4	0.000	2.564	2.564	29	28	0.000	5.128	5.128
30	29	0.000	2.564	2.564	30	32	0.000	5.128	5.128
31	30	0.000	2.564	2.564	31	36	0.000	5.128	5.128
32	8	0.000	0.000	0	32	22	0.000	2.564	2.564
33	22	0.000	0.000	0	33	20	0.000	0.000	0
34	24	0.000	0.000	0	34	21	0.000	0.000	0
35	25	0.000	0.000	0	35	24	0.000	0.000	0
36	26	0.000	0.000	0	36	30	0.000	0.000	0
37	36	0.000	0.000	0	37	31	0.000	0.000	0
38	38	0.000	0.000	0	38	38	0.000	0.000	0
39	20	0.000	0.000	0	39	39	0.000	0.000	0
Середня					Середня				
		27,811	27,811				21,762	21,762	
Централізація, %					Централізація, %				
		105,748	354,224				120,222	171,537	

Загалом 2015 року автори українських журналів були більш активними у посиланнях на наукові статті чи то в журналі, в якому публікували власні здобутки, чи то в будь-якому іншому. З-поміж тринадцяти журналів, котрі за показниками посилань 2015 та 2016 років перевищують середній рівень, вирізняється журнал “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства” (код “27”; див. Додаток) як такий, що потрапляє до списку лідерів; за кількістю наданих зв’язків, посилань в інших виданнях, цей журнал посідає 2-гу позицію. Схожа ситуація і в таких журналах, як “Соціальні виміри суспільства” (“13”), “Соціологічні дослідження” (“37”) та ін. Серед аутсайдерів — видання, які жодного разу не згадувалися у пристатейних списках інших журналів (наприклад, “Аналітика і влада” (“20”), “Вчені записки Таврійського НУ” (“24”), “Стратегія розвитку України” (“38”) та ін.) або набули впродовж року лише кілька посилань. Серед причин, що завадять залученню журналів до структури взаємозв’язків наукових фахових видань, однією з ключових є відсутність електронної версії у вільному доступі.

Із множини видань, які подолали серединний бар’єр у 2015 році, наступного року “випали”: “Вісник НУ “ЮА ім. Ярослава Мудрого”” (“5”), “Релігія та соціум” (“12”) та “Психологія і суспільство” (“34”); натомість долучилися: “Вісник НТУУ “КПІ”” (“4”), “Вісник ОНУ” (“6”) та “Український соціологічний журнал” (“18”). Решта десять журналів або покращили, або погіршили свої показники, але при цьому подолали серединний бар’єр в обидва аналізовані роки. Ці видання — “Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна” (“7”), “Соціологія: ТММ” (“16”), “Соціологічні студії” (“15”), “Соціальні технології: АПТН” (“14”), “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства” (“27”), “Український соціум” (“19”), “Грані” (“10”), “Вісник Львівського університету” (“3”), “Наукові записки НаУКМА” (“9”), “Актуальні проблеми СПП” (“1”) — однозначно є тією фаховою періодикою, на сторінках якої дискутують соціологи.

Попри статус фаховості не кожен журнал дотримується політики вчасного публікування та відкритості доступу (про нові вимоги наразі говорити зарано). Тому в даному дослідженні не вдалося уникнути певних методичних огріхів. Наприклад, журнали “Соціологічні студії” (“15”) та “Грані” (“10”), що розташовані поруч у списку за індексом престижності (табл. 1), мають різну періодичність (перший виходить двічі на рік, другий — щомісяця). Тож ми спробували побудувати відносний індекс центральності (за ступенем вузла) з урахуванням періодичності кожного журналу. Після округлення отриманих показників було встановлено обмеження у три посилання: за такого обмеження кожен журнал, що набув щонайменше три посилання, як правило, два роки поспіль потрапляв до списку відібраних, що вможливило порівняння. Отже, ми отримали два рейтингові списки із 20 та 18 журналів у 2015 та 2016 роках відповідно; до переліку ввійшли журнали, які подолали серединний бар’єр за індексом центральності (див. табл. 1), тож результати за унормованим та зваженим показниками цитувань є подібними. Ці видання і є такими, що забезпечують і регулюють наукову комунікацію соціологів (рис. 3). Щоправда “Вісник

НУ “ЮА ім. Ярослава Мудрого” (“5”), “Міжнародний науковий форум: СППМ” (“28”), “Психологія і суспільство” (“34”), “Наукові праці” (“31”) були активними лише у 2015-му, а “Вісник НТУУ “КПІ”” (“4”) і “Габітус” (“8”) — лише у 2016 році.

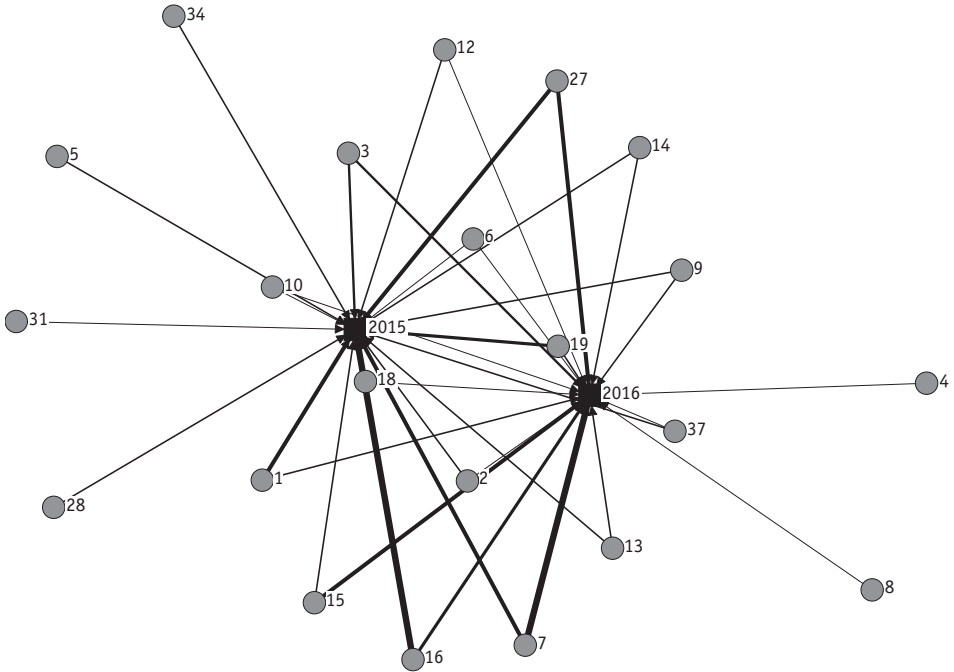

Рис. 3. Мережа українських фахових соціологічних журналів — лідерів наукової комунікації, 2015–2016

До однієї рейтингової позиції потрапили журнали, які впорядковані за показником ступеня вузла і не різняться за ним істотно. Суттєвою є відмінність лише між першим та другим рейтингом (у 15 та 13 балів відповідно), і зміна лідера з цієї причини не є випадковою. Загалом високий рівень наукової комунікації виокремлено у три перші рейтингові позиції, середній рівень наукової комунікації відповідає 4-й позиції, нижчий середньої — 5-й (див. табл. 2).

Високе значення показника центральності (див. табл. 1) свідчить про те, що вся мережа тримається на невеликій кількості найпрестижніших акторів, зі зникненням яких вона може розпастися на дрібні компоненти. І навпаки, низький показник засвідчує відсутність журналу-лідера і високу щільність мережі. В даному випадку високі показники увиразнюються ще й тому, що для частини журналів не було зібрано вихідних цитувань, і зниження показника централізації у 2016 році відбулося почасти через зменшення кількості таких журналів. Звісно, деякі журнали можуть бути і є більш престижними (зокрема ті, що “підкріплюються” науковими заходами), проте загалом мережа фахових журналів не може характеризуватися такою високою мірою нерівності.

Таблиця 2

**Рейтинг журналів — лідерів наукової комунікації
за індексом центральності**

2015			2016		
Рейтинг	Код і назва журналу	Кількість	Рейтинг	Код і назва журналу	Кількість
1	«16» — “Соціологія: ТММ”	1	1	«7» — “Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна”	1
2	«27» — “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства” «7» — “Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна” «1» — “Актуальні проблеми СПП”	3	2	«27» — “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства” «15» — “Соціологічні студії”	2
3	«19» — “Український соціум” «3» — “Вісник Львівського університету”	2	3	«16» — “Соціологія: ТММ” «3» — “Вісник Львівського університету”	2
4	«2» — “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” «13» — “Соціальні виміри суспільства” «37» — “Соціологічні дослідження” «12» — “Релігія та соціум” «15» — “Соціологічні студії” «28» — “Міжнародний науковий форум: СППМ” «5» — “Вісник НУ «ЮА ім. Я.Мудрого»” «9» — “Наукові записки НаУКМА” «14» — “Соціальні технології: АПТП” «34» — “Психологія і суспільство”	10	4	«14» — “Соціальні технології: АПТП” «19» — “Український соціум” «1» — “Актуальні проблеми СПП” «13» — “Соціальні виміри суспільства” «9» — “Наукові записки НаУКМА”	5
5	«31» — “Наукові праці” «6» — “Вісник ОНУ” «10» — “Грані” «18» — “Український соціологічний журнал”	4	5	«2» — “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” «4» — “Вісник НТУУ «КПІ»” «6» — “Вісник ОНУ” «18» — “Український соціологічний журнал” «8» — “Табітус” «10» — “Грані” «12» — “Релігія та соціум” «37» — “Соціологічні дослідження”	8

Важливо визначити підгрупи журналів, зв'язки всередині яких є більш інтенсивними, аніж у мережі в цілому, і взаємними, а також журнали з найбільшим рівнем залученості до згуртованих підструктур. Обмеження у щонайменше п'ять журналів демонструє 19 клік у 2015 році та 17 — у 2016-му із максимальним залученням до них журналів-лідерів: “16” — “Соціологія: ТММ” (одночасне (входження) до 16/9 клік у 2015/2016), “19” — “Український соціум” (15/14), “7” — “Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна” (10/14), “10” — “Грані” (9/9), “27” “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства” (9/7) та ін. (табл. 3). Обмеження у шість журналів різко зменшує кількість клік (7 та 1 у 2015-му та 2016-му відповідно). У 2015 році виявляються дві згуртовані підгрупи із семи журналів кожна, які різняться між собою лише одним виданням, а вже 2016 року немає жодної такої згуртованої підгрупи.

Згуртовані підгрупи

2015	2016
1: 3 7 9 10 16 19 27	1: 3 6 7 10 16 19
2: 1 7 9 10 16 19 27	2: 7 10 14 16 19
3: 6 7 10 16 19 27	3: 7 8 10 16 19
4: 1 7 10 16 19 37	4: 7 10 14 19 27
5: 3 5 7 16 19 27	5: 3 7 10 19 27
6: 7 12 16 19 31	6: 7 8 10 19 27
7: 3 7 9 16 19 28	7: 4 7 8 16 19
8: 7 16 19 28 31	8: 4 7 8 19 27
9: 1 2 10 16 19 37	9: 4 7 16 18 19
10: 2 3 10 16 19	10: 4 7 18 19 27
11: 2 3 16 19 28	11: 6 7 16 18 19
12: 2 16 19 28 31	12: 1 7 10 14 15
13: 1 14 16 18 27	13: 3 7 10 15 27
14: 1 10 14 16 27	14: 7 10 14 15 27
15: 1 7 16 18 27	15: 4 9 16 18 19
16: 3 7 16 18 27	16: 6 9 16 18 19
17: 2 3 10 15 19	17: 3 6 9 16 19
18: 2 3 15 19 28	
19: 3 10 15 19 27	

Особливої варіації складу згуртованих підгруп не спостерігається, адже всі вони попарно перетинаються принаймні на 40%. І склад підгруп, і домінування однакових за кількістю клік свідчать про те, що український соціолог послуговується здебільшого п'ятьма журналами (для прочитання, публікування тощо). Різні напрями роботи соціологів мали б сформувати різні набори журналів, адже нібито є тематично зорієнтовані за назвою журналу. Проте насправді це не зовсім так. Повторюваність певних видань у майже кожній кліці говорить про їхню універсальність, з одного боку, та про їхню престижність (або неprestижність інших видань?) – з іншого.

Найкраще формування мережі українських фахових соціологічних журналів продемонстровано на кластерній діаграмі (рис. 4, 5). За даними 2015 року, згуртовану мережу представляє основна підмножина (16, 19, 7, 10, 3, 27, 1, 9, 18, 14, 15) із приєднанням підмножини (2, 28, 31) та окремих елементів (журналів) загальної множини (мережі): (12), (37), (5), (6). Іншими словами, ядром соціологічних журналів в Україні є такі одинадцять видань: “Соціологія: ТММ”, “Український соціум”, “Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна”, “Грані”, “Вісник Львівського університету”, “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства”, “Актуальні проблеми СПП”, “Наукові записки НаУКМА”, “Український соціологічний журнал”, “Соціальні технології: АПТП”, “Соціологічні студії”. Окремою групою до них доєднується триада видань “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка”, “Міжнародний науковий форум: СППМ”, “Наукові праці”, а також (кожен окремо) “Релігія та соціум”, “Соціологічні дослідження”, “Вісник НУ “ЮА ім. Ярослава Мудрого””, “Вісник ОНУ”.

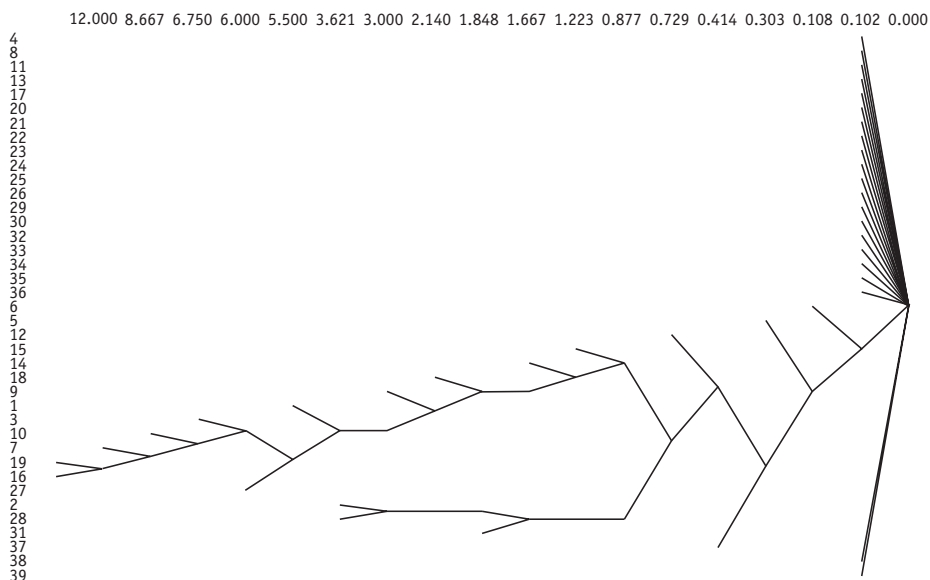

Рис. 4. Кластерна діаграма за показником згуртованості мережі українських фахових соціологічних журналів, 2015

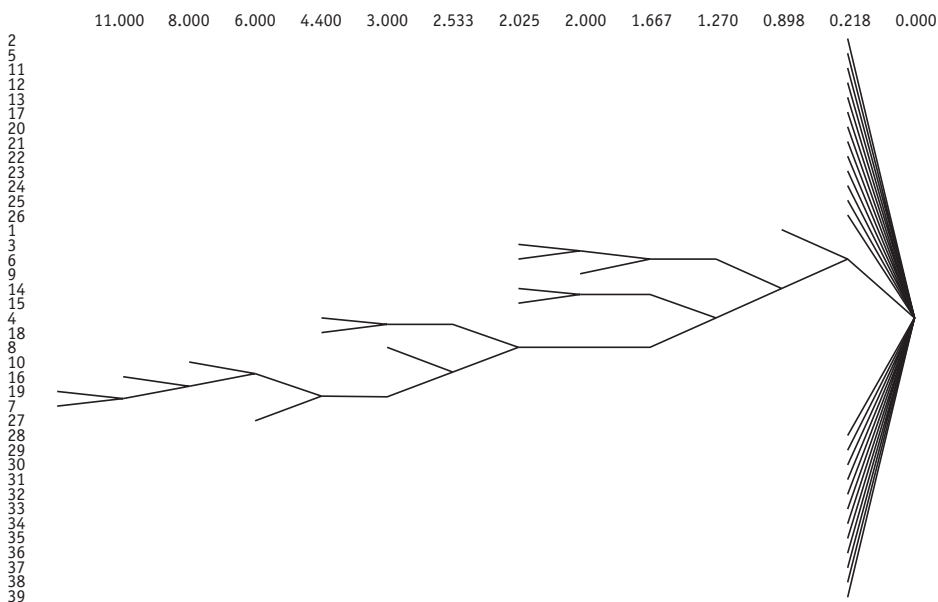

Рис. 5. Кластерна діаграма за показником згуртованості мережі українських фахових соціологічних журналів, 2016

А от у 2016 році до основної підмножини (7, 19, 16, 10) поступово приєднується три додаткові підмножини (18, 4), (15, 14), (3, 6, 9) та три окремі елементи (27), (8), (1). Це ті одинадцять видань, які становили ядро 2015 року; з-поміж тих, хто до нього доєднався окремо у 2016-му, вдалося лишитися ще “Вісникові ОНУ”, а додатково потрапити – “Вісникові НТУУ “КПІ”” та “Габітусові”.

Сумарно вказані множини та окремі елементи формують ядро відповідних згуртованих мереж українських фахових соціологічних журналів 2015–2016 років.

Журнали, зв'язок між якими забезпечує зв'язність цілої мережі, — це ті, що посідають лідерські позиції за показником центральності (див. табл. 1) із незначним відхиленням у порядку їх приєднання (рис. 6, 7).

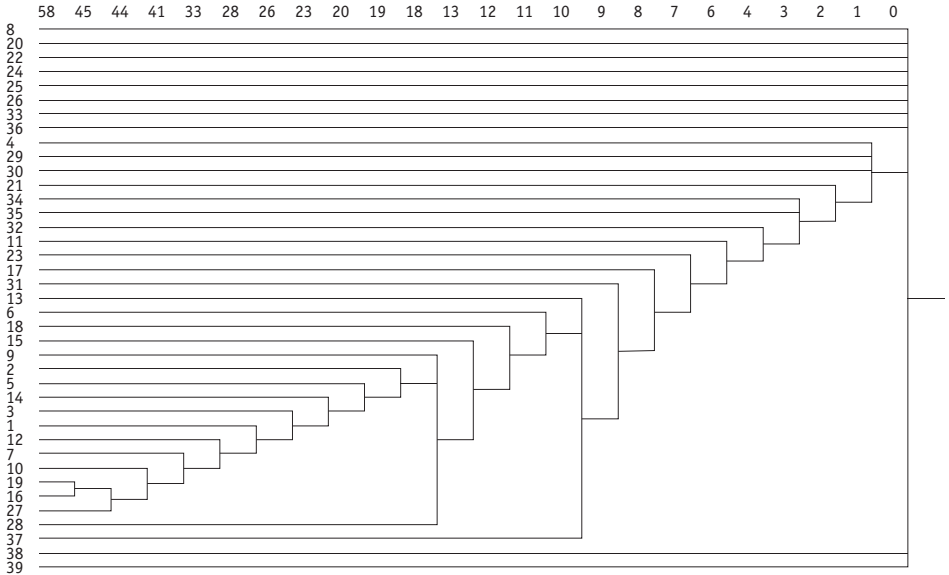

Рис. 6. Кластерна діаграма за показником зв'язності мережі українських фахових соціологічних журналів, 2015

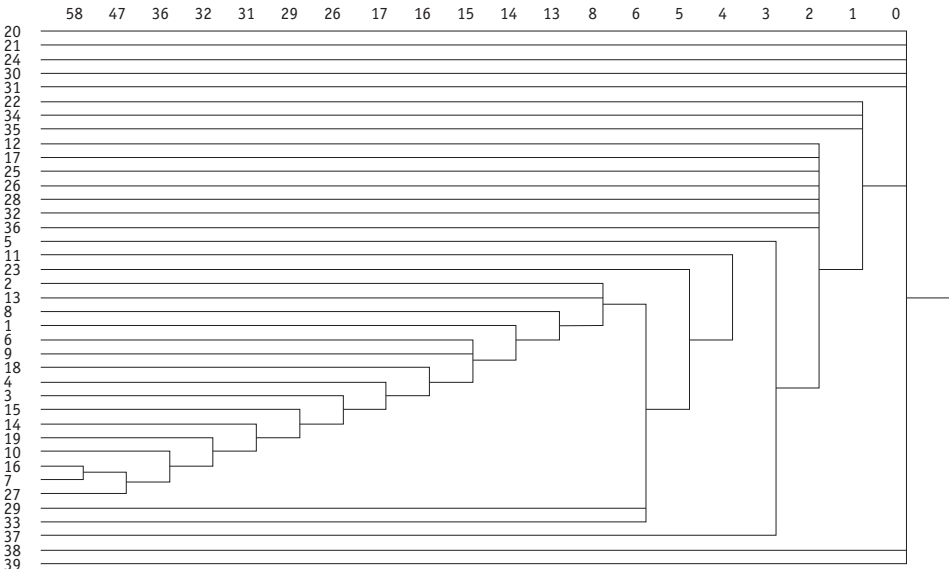

Рис. 7. Кластерна діаграма за показником зв'язності мережі українських фахових соціологічних журналів, 2016

Покрокове об'єднання мережі навколо зв'язаних журналів схоже на порядок згуртування мережі (рис. 4, 5 та рис. 6, 7 відповідно).

Ситуація, за якої науковець для підготовки наукової публікації звертається до наукових праць (у даному випадку статей) з видання, що відповідає його інтересам, є логічною, як і те, коли він надсилає до цих видань результати своїх напрацювань. Отже, він читає це видання і, напевне, знаходить у ньому щось корисне і варте уваги. Проте у багатьох українських соціологічних журналів спостерігаються нульові чи близькі до нульових показники самоцитувань. Низькі показники самоцитування журналу є зрозумілими у тих випадках, коли журнал є нещодавно заснованим, має низьку періодичність та обсяг, є фаховим одразу з кількох галузей знання або ж є "всеїдним" – публікує всі рукописи, що надходять до редколегії, безвідносно до місії журналу та якості рукописів (див. табл. 4).

Таблиця 4

Відносні показники цитувань та самоцитувань журналів

Середній показник цитувань, 2015				Середній показник цитувань, 2016			
Код журналу	Загалом	Інших журналів	Даного журналу	Код журналу	Загалом	Інших журналів	Даного журналу
34	12.11	0.11	2.33	16	22.63	0.38	1.50
5	14.95	1.42	0.68	34	20.00	0.00	1.50
16	25.42	0.33	0.63	19	3.47	1.60	0.33
19	4.52	1.29	0.35	15	7.89	0.78	0.33
2	19.00	1.11	0.33	12	12.75	0.17	0.33
1	10.45	0.57	0.28	35	10.08	0.08	0.33
6	10.08	0.58	0.25	7	12.04	0.93	0.21
39	11.17	0.00	0.17	4	16.80	1.33	0.20
9	22.85	1.00	0.15	9	15.73	1.18	0.18
15	7.67	0.30	0.15	14	11.17	0.50	0.12
35	6.86	0.00	0.14	2	22.60	0.90	0.10
7	13.69	0.81	0.08	33	10.13	0.31	0.06
33	9.92	0.00	0.08	10	15.83	0.50	0.04
3	14.31	0.69	0.07	18	12.83	1.25	0.00
31	11.54	0.25	0.04	3	13.73	0.96	0.00
32	8.58	0.15	0.04	6	12.10	0.55	0.00
14	11.50	0.45	0.02	29	13.50	0.50	0.00
10	11.75	0.40	0.02	8	9.88	0.33	0.00
12	15.00	2.06	0.00	11	17.85	0.23	0.00
23	7.00	1.17	0.00	39	23.00	0.00	0.00
28	13.38	0.67	0.00				
18	18.54	0.46	0.00				
11	12.08	0.25	0.00				
29	14.50	0.00	0.00				
38	14.00	0.00	0.00				

“Зразковим” щодо самоцититування є журнал “Психологія і суспільство” (“34”): у ньому з 12 пристатейних посилань 2 (а в кожній 3-й статті навіть 3) є самоцититуванням, і лише кожна десята стаття має посилання на котрийсь із 38 українських соціологічних журналів у 2015 році; наступного року кількість пристатейних посилань зросла до 20 — з них майже жодного на фахові статті з соціології, що вийшли друком в аналізованих журналах. Зазначимо, що ситуація, за якої в журналі фактично нема посилань на наукові статті з цього самого видання чи з будь-якого іншого українського соціологічного журналу, виглядає неприродно.

Загалом, згідно з часткою цитувань та самоцититувань журналів, яка припадає на одну статтю в журналі¹, маємо такі результати. Серед аналізованих видань сім журналів 2015 року — “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” (“2”), “Вісник НУ “ЮА ім. Ярослава Мудрого”” (“5”), “Наукові записки НаУКМА” (“9”), “Релігія та соціум” (“12”), “Український соціум” (“19”), “Вісник ХНУ внутрішніх справ” (“23”), “Психологія і суспільство” (“34”) та дев’ять 2016-го — “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” (“2”), “Вісник НТУУ “КПІ”” (“4”), “Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна” (“7”), “Наукові записки НаУКМА” (“9”), “Соціологічні студії” (“15”), “Соціологія: ТММ” (“16”), “Український соціологічний журнал” (“18”), “Український соціум” (“19”), “Психологія і суспільство” (“34”) — є лідерами за відповідним показником, тобто їх автори найчастіше “апелюють” до наукових праць, виданих в українських журналах, що є фаховими із соціології. Також ці журнали (окрім “Вісника ХНУ внутрішніх справ” (“23”) та “Психології і суспільства” (“34”) у 2015 та 2016 роках відповідно) є серед лідерів найбільш помітних (центральних) українських соціологічних журналів за унормованим показником цитувань (див. табл. 1) і за зваженим (див. табл. 2). Як бачимо, стабільність демонструють “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” (“2”), “Наукові записки НаУКМА” (“9”), “Український соціум” (“19”) та “Психологія і суспільство” (“34”) (останній через самоцититування).

Цікавим виявилось і походження джерельної бази статей кожного журналу: вагому частку становлять посилання на праці, видані в Україні (українська джерельна база), Росії (російська джерельна база) та інших країнах (переважно англомовних, рідше — польських, французьких, німецьких тощо). Серед усіх українських журналів простежуються різні тенденції, коли або домінує одна з указаних джерельних баз, або виявляється їхня більш-менш рівнозначна присутність. Проте є три журнали із явним домінуванням іншомовних джерел (не російського походження): “Вісник КНУ ім. Т. Шевченка” (“2”), “Наукові записки НаУКМА” (“9”) і “Соціологія: ТММ” (“16”) (див. рис. 8).

¹ Цей показник є кращим для порівняння журналів, аніж абсолютний показник взаємоцититувань та самоцититувань чи розрахований щодо періодичності, з огляду на різний обсяг журналів та статей у них (різняється політика мінімального / максимального обсягу статті, і кількість статей із соціології залежить від кількості галузей, за якими видання є фаховим) і різну періодичність. Проте нас цікавить повна мережа українських соціологічних журналів, а тому знехтувати абсолютним показником ми не могли.

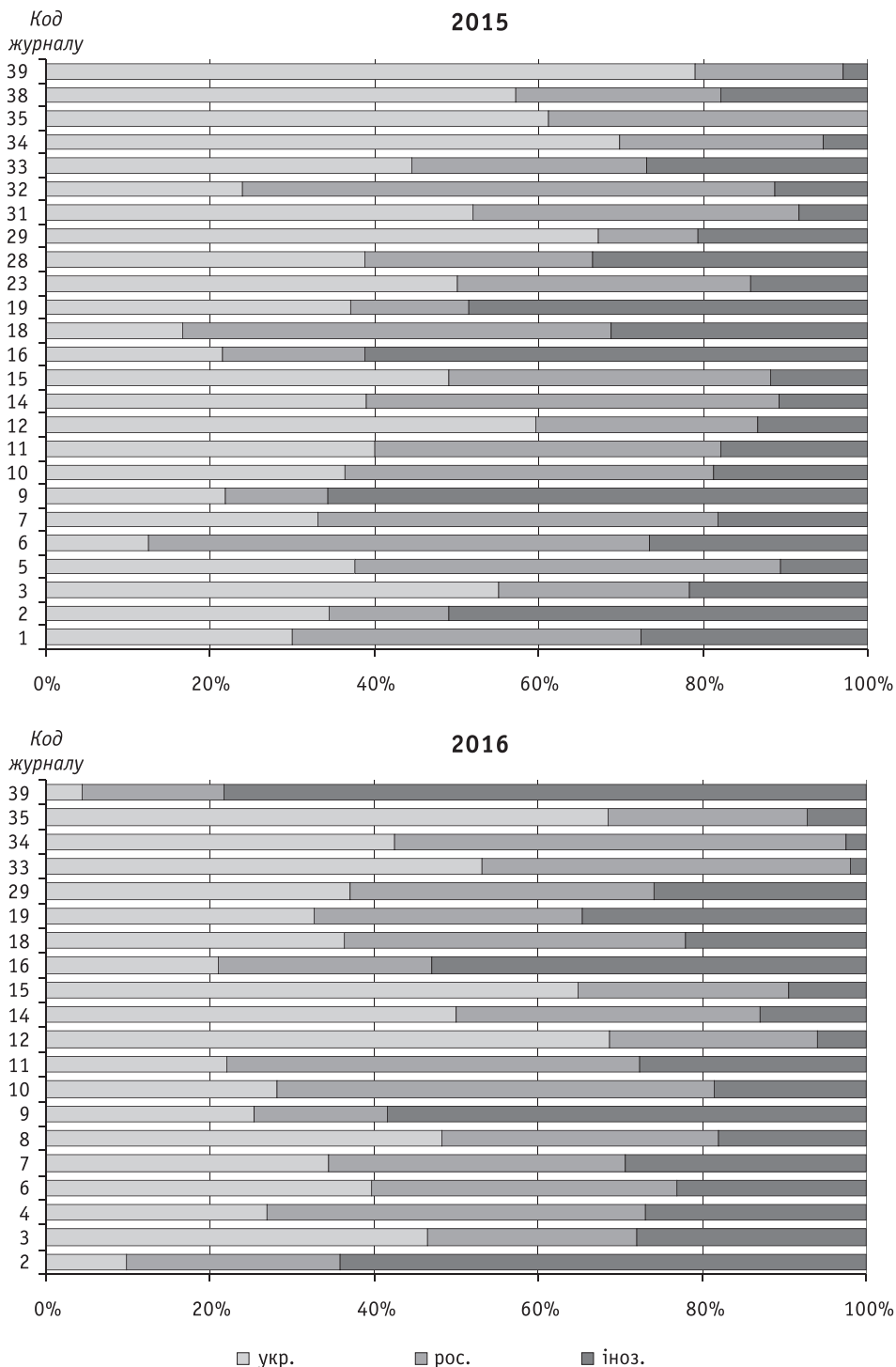

Рис. 8. Походження джерельної бази журналів, %

Приріст російської джерельної бази демонструють “Грані” (“10”), “Право і безпека” (“33”), “Психологія і суспільство” (“34”), тоді як для “Вісника НТУУ “КПІ”” (“4”), “Вісника НУ “ЮА ім. Ярослава Мудрого”” (“5”) і “Перспектив” (“32”), де частка російських джерел є високою, відстежити динаміку наразі не можна.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Дані онлайн-дослідження вможливають виявлення пріоритетності українських соціологічних журналів, заданої їхніми авторами. Досліджувані наукові комунікації демонструють механізми самоорганізації наукової соціологічної спільноти. Зокрема, аналіз соціальної мережі українських журналів із соціології показує, що половина видань підтримують наукову комунікацію соціологів, майже чверть не дотримуються політики відкритого доступу і стільки ж не є залученими до наукового спілкування.

Згідно з індексами центральності журналу, унормованих за ступенем вузла, із 39 видань серединний бар’єр щорічно долали по 13 журналів, десять з яких є стабільним ядром мережі активних комунікантів. Такі ж індекси, зважені за періодичністю журналу, окреслюють нижню межу, до якої журнал можна вважати таким, що певною мірою підтримує наукову комунікацію; цей підхід розширює рамки мережі активних комунікантів до 20 та 18 журналів у 2015 та 2016 роках відповідно.

Лідери наукової комунікації виявляються також престижними та зв’язаними. Згідно з показником централізації, загальна мережа українських соціологічних журналів станом на 2015–2016 роки характеризується високою мірою нерівності — підмножина журналів-лідерів гуртує навколо себе решту українських наукових видань.

І склад згуртованих підгруп, які попарно перетинаються принаймні на 40%, і домінування однакових за кількістю клік свідчать про те, що українські соціологи послуговуються здебільшого п’ятьма журналами (для прочитання, публікування тощо). Повторюваність певних видань у майже кожній кліці говорить про їхню універсальність та пріоритетність.

За походженням джерельна база публікацій поділяється на три групи: українська, російська, інша іноземна (головно англійська); за їхньою наповненістю маємо або домінування однієї з указаних джерельних баз, або їхню більш-менш рівнозначну присутність. Журналів із явним домінуванням іншомовних джерел (не російського походження) є три: “Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка”, “Наукові записки НаУКМА” і “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”.

У зв’язку з новими вимогами до фахових журналів України більшість з них переглядатиме свою редакційну політику, тому структура взаємозв’язків між соціологічними журналами, побудована на показниках цитування, змінюватиметься. Ясна річ, ті журнали, що посідають кращі позиції в загальній мережі журналів, мають вищі шанси на утримання лідерських позицій і в подальшому. Пріоритетність українських соціологічних журналів,

виявлена в рамках даного онлайн-дослідження, демонструє перспективу цих наукових видань.

ДОДАТОК*Таблиця Д1***Фахові соціологічні журнали України,
квітень — травень 2018**

Назва періодичного видання	Уточнення засновника (співзасновників)	Код*
Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць	КНУ ім. Тараса Шевченка	1
Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія	–	2
Вісник Львівського університету. Серія соціологічна	–	3
Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.	–	4
Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія	–	5
Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки	–	6
Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»	–	7
Габітус	Приватна установа «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій»	8
Наукові записки НаУКМА	НУ «Києво-Могилянська академія»	9
Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані» (соціологічні науки)	ДНУ ім. Олеса Гончара. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. ОГ «Центр соціально-політичних досліджень»	10
Нова парадигма	НПУ ім. М.П.Драгоманова	11
Релігія та соціум	ЧНУ ім. Юрія Федьковича	12
Соціальні виміри суспільства	ІС НАН України	13
Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики	Класичний приватний університет	14
Соціологічні студії	СНУ ім. Лесі Українки	15
Соціологія: теорія, методи, маркетинг	ІС НАН України	16
Українське суспільство: моніторинг соціальних змін	ІС НАН України	17
Український соціологічний журнал	САУ. ХНУ ім. В.Н.Каразіна	18

Назва періодичного видання	Уточнення засновника (співзасновників)	Код*
Український соціум	ГО «Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка». ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ». ГО «Центр «Соціальний моніторинг»». ПВНЗ «Київський міжнародний університет». Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАНУ	19
Аналітика і влада	Національна академія державного управління при Президентіві України	20
Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України	–	21
Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків. Серія: соціологічні науки	–	22
Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ	МВС України	23
Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія «Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія»	–	24
Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»	–	25
Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Спеціальні та галузеві соціології»	–	26
Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства	ХНУ ім. В.Н.Каразіна	27
Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент	НПУ ім. М.П.Драгоманова МОН України	28
Мультиверсум. Філософський альманах	ІФ ім. Г.С.Сковороди НАНУ	29
Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки	–	30
Наукові праці. Серія: соціологія	ЧДУ ім. Петра Могили МОН України	31
Перспективи. Соціально-політичний журнал	ПНПУ ім. К.Д.Ушинського	32
Право і безпека	ХНУ внутрішніх справ МВС України	33
Психологія і суспільство	ТНЕУ МОН України	34
Ринок праці та зайнятість населення	Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України Міністерства праці та соціальної політики України	35
Соціальна психологія	Український центр політичного менеджменту	36
Соціологічні дослідження	СНУ ім. Володимира Даля МОН України	37
Стратегія розвитку України	НАУ. ТОВ «Науково-видавничий центр «Стратегія»»	38
Українське релігієзнавство	Українська асоціація релігієзнавців	39

* Кодування журналів задано згідно з порядком згадування їх у Переліку наукових фахових видань [Перелік, 2017].

Джерела

Гарвей, У. Д. (1986). Коммуникация — суть науки. В А. А. Игнатъев, А. С. Коратаев, М. А. Урманчев (Ред.), *Роль коммуникаций в распространении научно-технических достижений* (с.с. 63–81). Москва: Институт научной информации по общественным наукам Академии наук СССР.

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р. “Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” (2012). Отримано з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1850-12>.

Наукові фахові видання (2018). *Міністерство освіти і науки України*. Отримано з <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovi-vidannya>.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Бази даних (б. р.). Отримано з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID=.

Сальнікова, С. А. (2018a). *Аналіз соціальних мереж*. Луцьк: Вежа-Друк.

Сальнікова, С. А. (2018b). *Математичне моделювання соціальних мереж*. Луцьк: Вежа-Друк.

Hanneman, R. A., Riddle, M. (2005). *Introduction to Social Network Methods*. Riverside, CA: University of California, Riverside.

Hogan, B. (2008). Analysing Social Networks via the Internet. In N. Fielding, R. M. Lee, G. Blank (Eds.), *The SAGE Handbook of Online Research Methods* (pp. 141–160). London: Sage.

Park, H. W. (2003). Hyperlink Network Analysis: A New Method for the Study of Social Structure on the Web. *Connections*, 25 (1), 49–61.

Thelwall, M., (Ed.), (2004). *Link Analysis: An Information Science Approach (Library and Information Science, Volume 04)*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing.

Матеріал отримано 28.07.2018

References

Garvey, W. D. (1986). Communication: The Essence of Science. [In Russian]. In A. A. Ignat'yev, A. S. Korataiev, M. A. Urmancheiev (Eds.), *The Role of Communications in Popularising Scientific Achievements and Technological Advancements* (pp. 63–81). Moscow: Institute of Scientific Information on Social Sciences of the Academy of Sciences of the USSR. [= Гарвей 1986]

Hanneman, R. A., Riddle, M. (2005). *Introduction to Social Network Methods*. Riverside, CA: University of California, Riverside.

Hogan, B. (2008). Analysing Social Networks via the Internet. In N. Fielding, R. M. Lee, G. Blank (Eds.), *The SAGE Handbook of Online Research Methods* (pp. 141–160). London: Sage.

Park, H. W. (2003). Hyperlink Network Analysis: A New Method for the Study of Social Structure on the Web. *Connections*, 25 (1), 49–61.

Peer-Reviewed Scientific Journals (2018). [In Ukrainian]. *Ministry of Education and Science of Ukraine*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahvi-vidannya>. [= Наукові фахові видання 2018]

Salnikova, S. A. (2018a). *Social Network Analysis*. [In Ukrainian]. Lutsk: Vezha-Druk. [= Сальнікова 2018a]

Salnikova, S. A. (2018b). *Mathematical Modelling of Social Networks*. [In Ukrainian]. Lutsk: Vezha-Druk. [= Сальнікова 2018b]

The Resolution of the Ministry of Education, Science, Youth and Sports of Ukraine № 1111 “On Approval of the Procedure for Compiling a List of Peer-Reviewed Scientific Journals in Ukraine”, 17 October 2012. (2012). [In Ukrainian]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1850-12>. [= Наказ 2012]

Thelwall, M., (Ed.), (2004). *Link Analysis: An Information Science Approach (Library and Information Science, Volume 04)*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing.

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Databases (s. a.). [In Ukrainian]. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID=. [= Національна бібліотека]

Received 28.07.2018